

MAMALAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO TURIZIMNING O'RNI

Kozimov Firuz Raximovich

*Buxoro Shahar Biostimul MChJ (dori darmon) omborxonasi boshligi yordamchisi.
Osiyo xalqaro universiteti, Iqtisod tarmoqlari va sohalari yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xizmat ko'rsatish sohasining bir qismi sifatida xalqaro turizmni rivojlantirish xususiyatlari muhokama qilinadi. Iqtisodiy hodisa sifatida xalqaro turizmning o'ziga xos xususiyati uning mazmunini ochib berdi. Turistik yo'nalishlarda turistik mahsulotlarni rivojlantirish, professional sayyohlik agentliklari tarmog'ini rivojlantirish orqali xalqaro turizmni rivojlantirish istiqbollari.*

Kalit so'zlar: *Turizm, xalqaro turizm, turistik mahsulotlar, xizmatlar, yo'nalishlar, turizm sanoati, turistik xizmatlar, kiruvchi turizm, chiquvchi turizm, turistik agentlik tarmog'i.*

Ushbu mavzuning dolzarbligi shundaki, turizm har qanday mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Turli davlatlarning sayyohlik salohiyati juda qiyin tushuncha bo'lib, uni aniq talqin qilish va baholash qiyin. Bu haqiqat ko'p jihatdan turistik salohiyatning asosi kelib chiqishi va mohiyati jihatidan har bir alohida davlatning madaniy, tabiiy, shuningdek tarixiy merosi ob'ektlari ekanligiga bog'liq. Shu bilan birga, ushbu yo'nalishning jozibadorligi ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatiladi. Siyosiy, iqtisodiy, madaniy, ijtimoiy, shuningdek psixologik tabiatning bir nechta tashqi omillari.

Hozirgi vaqtda butun dunyoda turizmning roli doimiy ravishda o'sib bormoqda, bu turizmning odamlar hayotidagi rolga, shuningdek, umuman mamlakatlar iqtisodiyotiga ta'sirining kuchayishi bilan bog'liq. Turizmdagi xizmatlarning aksariyati eng kam yo'qotish bilan amalga oshiriladi, turizm jahon iqtisodiyotiga ta'sir qiladi – bularning barchasi turizmning o'ziga xos belgisidir.

Respublikamiz hukumati xalqaro va milliy turizmni rivojlantirishni faol qo'llab-quvvatlab, ushbu sohadagi faoliyatni takomillashtirishga qaratilgan ko'plab huquqiy hujjatlarni qabul qildi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 yanvardagi "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmonining PF-5611-son, 2019 yil 13 avgustdagi "O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-5781-son. O'zbekiston Respublikasi", 2021-yil 9-fevraldagi PF - 6165-sonli "O'zbekiston Respublikasida ichki va ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmon, shuningdek "sanitariya-epidemiologik xavfsizlikning kuchaytirilgan rejimi talablariga qat'iy muvofiq ravishda turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar" ning 2020-yil 19-iyundagi" tadbirlar ". 2022-yil 29-iyuldagi PF - 4755 Pd-338 Prezidentining 2022-yil 30-apreldagi "Turkiya mamlakatlari bilan turizm sohasida hamkorlikni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi va "ichki turizm

xizmatlarini diversifikatsiya qilish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi farmoni PF-232 bevosita zamonaviy turizmni rivojlantirishga bag'ishlangan. Respublika hukumati tomonidan kichik biznesni, shu jumladan turizm sohasida qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar qabul qilindi, xususan, imtiyozli kreditlash, moliyaviy hisobotning soddalashtirilgan shakli, imtiyozli soliqqa tortish joriy etildi.

Bozor iqtisodiyotining zamonaviy sharoitida sayyohlik kompaniyalari yangi xizmatlar va mahsulotlarni ishlab chiqarishning ahamiyati va zarurligini tobora ko'proq anglamoqda. Boshqa mamlakatlar singari, Belorusiya ham sanoatni rivojlantirish maqsadida innovatsiyalarni joriy etish uchun barcha asoslarga ega, ammo afsuski, barcha kompaniyalar ularni amalda qo'llash imkoniyatiga ega emaslar, chunki bu faoliyat yuqori darajadagi xavf va noaniqlik bilan ajralib turadi va yakuniy natijalarni bashorat qilishda qiyinchilik mavjud.

1-jadvalda Ispaniya, Xitoy, Turkiya kabi dunyo mamlakatlari misolida turizm bozorini ko'rib chiqamiz [1].

1-jadval

2023- yilda tashrif buyurgan sayyohlar soni bo'yicha dunyo mamlakatlari ro'yxati.

Joy	Mamlakat	Million kishi	Mlrd. AQSh dollari
3	Ispaniya	68,5	42,9
4	Xitoy	56,9	39,8
6	Turkiya	40,1	22,9

Turizm sohasi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini rivojlantirishning maqbul yo'llarini topishga qaratilgan keng ko'lamli tadbirlarda muhim rol o'ynaydi. Turizm dunyoning ko'plab mamlakatlarida iqtisodiyotning eng yirik va faol rivojlanayotgan tarmoqlaridan biridir: turizmni rivojlantirishning yuqori darajasi, uning daromadlari hajmi iqtisodiyotning turli sohalariga faol ta'sir ko'rsatadi, bu esa mamlakatga o'z turizm sanoatini shakllantirishga yordam beradi. Turizm sektori jahon yalpi milliy mahsulotining 6 foizini, global investitsiyalarning 7 foizini, har 16 ish joyidan bittasini va global iste'mol xarajatlarining 11 foizini tashkil qiladi.

Turizm O'zbekiston iqtisodiyotida xizmat ko'rsatishning yetakchi tarmoqlaridan biridir. Biroq, xizmatlar ko'rsatish bozor iqtisodiyotida iqtisodiyotning eng muhim sohasi hisoblanadi. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan farmon va qarorlar turizmni jadal rivojlantirishga bevosita turtki bo'lmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda turizmni rivojlantirish muammosiga katta e'tibor qaratilmoqda. Yaqinda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari xalqaro turizmni rivojlantirish va uning infratuzilmasini takomillashtirishga qaratilgan. Respublikamizning o'z mablag'lari va xorijiy investitsiyalarni faol jalb etish hisobiga turizmning moddiy-texnik bazasini modernizatsiya qilish va

rekonstruksiya qilish ishlari boshlandi. Turizm sohasining kadrlar salohiyatini mustahkamlash ishlari olib borilmoqda.

Biroq, respublikamizdagi turizmning hozirgi holati tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston noyob tabiiy, madaniy va milliy imkoniyatlarga ega bo'lishiga qaramay, xalqaro sayyohlik biznesida quyi o'rinlardan birini egallaydi. Xususan, respublikamiz yalpi milliy mahsulotida turizmning ulushi atigi 1 foizni tashkil etadi. O'zbekiston turizmdan tushadigan daromadlar bo'yicha jahon ko'rsatkichlari darajasiga ko'tarilishi uchun, avvalo, respublikamizda turizm sohasidagi ilmiy tadqiqotlar tizimini takomillashtirish zarur.

Bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiy faoliyat mexanizmi turizm korxonalarini amalda isloh qilishni talab qiladi. Globallashuv sharoitida ushbu korxonalar faoliyati uchun samarali strategiyani shakllantirish tarmoq mavjudligining muhim shartidir. Global muammolarni hal qilish strategik marketingni keng miqyosda o'rganishni va undan davlat darajasida ham, turizm tadbirkorlik sub'ektlari o'rtasida ham foydalanishning samarali mexanizmini yaratishni talab qiladi. Turizm sohasida strategik marketingni o'rganish zarurati marketing faoliyati sohasidagi ba'zi nazariy va amaliy masalalarni hal qilishni belgilaydi. Hozirgi vaqtda turistda taklif etilayotgan xizmatlarning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirish muammolari strategik marketing va tizimli yondashuvni ishlab chiqish orqali O'zbekiston Respublikasi bozori o'z yechimini kutmoqda.

Shu sababli, turistik xizmatlar sohasidagi strategik marketingni tavsiflash va aniqlashtirishga yangicha yondashuvlarni ishlab chiqish, ularning O'zbekiston Respublikasida bozor iqtisodiyoti shakllanishi sharoitida namoyon bo'lishini tavsiflovchi yangi usul va modellarni yaratish muhim va dolzarbdir.

Xizmat ko'rsatish sohasi jahon iqtisodiyotining jadal rivojlanayotgan tarmog'idir. Xalqaro ekspertlarning fikriga ko'ra, bugungi kunda ko'rsatilayotgan xizmatlar hajmi qiymati bo'yicha tovarlarni sotish hajmidan oshib ketgani qayd etilgan. Mijozlarning turli xil xizmatlarga bo'lgan o'sib borayotgan ehtiyojlarini qondirish xizmat ko'rsatish sohasi va uning har bir korxonasining muhim vazifasidir.

Turizm xizmatlar bozorining ajralmas qismlaridan biri bo'lib, u jahon iqtisodiy tizimida etakchi o'rinlardan birini egallaydi: uning jahon yalpi mahsulot hajmidagi ulushi taxminan 10% ni, jahon xizmatlar savdosidagi ulushi esa taxminan 30% ni tashkil qiladi.

Turizm ijtimoiy faoliyatning eng demokratik va xalqaro sohasidir. Bugungi kunda bu madaniy boyliklar va atrof-muhitni saqlashga, ularning hozirgi va kelajak avlodlar uchun ahamiyatini tushunishga, iqtisodiyotning xususiy va davlat sektorlari hamkorligiga hissa qo'shadigan yagona iqtisodiyot tarmog'idir. Turizm sohasi turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri va o'zaro ta'sirini osonlashtirish, xalqlarning o'tmishi bilan tanishish imkoniyatini yaratish orqali kelajak avlodlarning munosabati va turmush tarzini belgilaydi. Va nihoyat, turizm ish o'rinlari va bo'sh ish o'rinlarini ko'paytirish imkoniyatini beradi. Biroq, iqtisodiyotning boshqa ko'plab tarmoqlari innovatsiyalar tufayli ularni sezilarli darajada kamaytiradi.

Hozirgi vaqtda odamlarning turistik maqsadlar uchun harakati dunyoning barcha mamlakatlarini qamrab oladi. Shu sababli, turli mamlakatlar fuqarolari o'rtasidagi aloqalar kundalik haqiqatga aylanmoqda. Ilgari yopiq jamiyatlar fuqarolari dunyoni ayniqsa faol ravishda o'zlashtira boshladilar. Ishonch bilan aytish mumkinki, xalqaro turizm ushbu jamiyatlarda ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston fuqarolari ilgari o'zlari uchun yopiq bo'lgan xorijiy davlatlarni o'zlashtirish jarayoniga faol qo'shilishdi. Qarama-qarshi jarayon ham faollashtirildi. O'zbekiston faol sayyohlik mintaqalaridan biriga aylanmoqda. Ushbu holat mehmondo'stlik sanoatining jadal rivojlanishiga va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini jahon standartlariga yaqinlashtirishga qaratilgan ishlarga turtki beradi.

O'zbekiston qadim zamonlarda respublikamiz hududida joylashgan shaharlar orqali o'tgan buyuk Ipak yo'li reklamasi orqali xalqaro bozorda sayyohlik turlarini sotadi. Shu sababli 10-20 kishilik guruh uchun mo'ljallangan Toshkent-Samarqand-Buxoro-Urganch-Xiva yo'nalishi ayniqsa mashhur sayyohlik yo'nalishi hisoblanadi.

Buyuk Ipak yo'lida joylashgan boshqa mamlakatlarga (Xitoy, Eron, Birlashgan Arab Amirliklari va boshqalar) sayohatlarni sotadigan turistik agentlarning so'rovi.) ushbu mamlakatning turistik mahsulotlarining narxi O'zbekiston Respublikasiga sayohat narxidan arzonroq ekanligini ko'rsatdi. Binobarin, respublikamizda turizm daromadlarining o'sishi tur narxining oshishi hisobiga emas, balki ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatining oshishi hisobiga kutilmoqda. O'zbekiston sayyohlar tomonidan buyurtma qilingan har qanday xizmatlarni taqdim etish imkoniyatiga ega. Har bir sayyohdan o'rtacha 1200 AQSh dollari keladi. Bundan daromadni hisoblash qiyin emas.

Turizm sohasini rivojlantirish bilan bog'liq imtiyozlar nafaqat pul, ayniqsa chet el valyutasini olish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, turizm xalq xo'jaligining ko'plab tarmoqlari, qurilish, savdo, qishloq xo'jaligi, iste'mol tovarlari ishlab chiqarish, aloqa rivojlanishini rag'batlantiradi.

Turizm iqtisodiyotning mehnat talab qiladigan sohasidir. Shu bois aholini ish bilan ta'minlash va qo'shimcha ish o'rinlari yaratishda muhim o'rin tutadi. Turizm o'zining bevosita va bilvosita ta'siri orqali iqtisodiyotning ko'plab sohalarida ko'plab ish o'rinlarini yaratadi. Turizmda bandlik ko'rsatkichlarini aniqlash qiyin, chunki ish o'rinlarining faqat kichik bir qismi turizmga to'liq bog'liq bo'lib, uning roli butun iqtisodiyotdagi ko'plab ish o'rinlarini qisman qo'llab-quvvatlashdan iborat, chunki iqtisodiyotning ko'plab tarmoqlari turistik oqimlarga xizmat ko'rsatishda bilvosita ishtirok etadi (masalan, oziq-ovqat sanoati, oziq-ovqat sanoati). transport va hokazo.).

Turizm tabiiy va madaniy-tarixiy diqqatga sazovor joylarga ega hududlarda ish o'rinlari yaratishning yaxshi vositasidir. Sanoat shaharlari odatda sayyohlar e'tiborini jalb qilmaydi. O'zbekistonning turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega hududlari o'tmishda sanoat rivojlanmagan joylardir (Samarqand, Buxoro, Xiva).

Turizm xizmat ko'rsatish darajasini mustahkamlash orqali ushbu sohalardagi hayot sifatiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Bu, o'z navbatida, tadbirkorlarni ushbu sohalarga jalb

qiladi. Ular ushbu hududlarda o'z bizneslarini yo'lga qo'yadilar va shu bilan bandlik darajasini oshiradilar. Bandlik darajasining oshishi ma'lum vaqtdan keyin ijtimoiy dasturlarga sarflanadigan xarajatlarni kamaytirishga imkon beradi. Texnologiyalar integratsiyasidan tashqari, xalq xo'jaligining turli sohalarida band bo'lgan xodimlarning bilim va ko'nikmalari darajasi oshadi. Turizm sohasida ish joyini yaratish qiymati sanoat ishlab chiqarishida ish joyini yaratish xarajatlarining atigi 40 foizini tashkil etishi aniqlandi (Evropadagi so'nggi hisob-kitoblar). Binobarin, turizmni rivojlantirish iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini rivojlantirish omili bo'lib xizmat qilishi mumkin, chunki ushbu sohani rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotini barqarorlashtirish uchun muhimdir. Turizmning respublikamiz milliy iqtisodiyotidagi o'rni va roli O'zbekistonning xalqaro turizm sohasidagi raqobatdosh ustunliklari, ushbu sohaning xalqaro munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati va uning mamlakat iqtisodiy o'sishiga qo'shgan hissasi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Travel & Tourism Council, Travel and Tourism Economic Impact, World, 2017.
2. WTTC. 2021. Global Economic Impact and Trends 2021. Available online: <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Global%20Economic%20Impact%20and%20Trends%202021.pdf?ver=2021-07-01-114957-177> (accessed on 21 June 2021).
3. Gudratli A. M, Influence of tourism on the national economy // Современная наука: актуальные вопросы, достижения и инновации. - 2020. - С. 50-53
4. Strelnikov A.V. Organizational and economic mechanism ensuring the competitiveness of educational services of universities, involved in training personnel for service and tourism // М.: ГБОУ ВПО «Тверской государственный университет. - 2012. - С. 3.
5. Bouzahzah, M., & Menyari, Y. (2013). International tourism and economic growth: The case of Morocco and Tunisia. *Journal of North African Studies*, 18(4), 592-607.
6. Гуляев В.Г. Организация туристской деятельности: Учебное пособие. -М., 2006.-312 б.
7. Маринин М. Как измерить выгоду от туризма? // Туризм: практика, проблемы, перспективы. - 2008. - №9. - 6-б.